1815 Tm.

120/2

१२०/२

Ayurvedprakash

अथ

"। आयुर्वेदप्रकाशः।"

उपाध्याय विरचितः।

(वैद्यशास्त्रम्)

(९१)

120
2

अथ
"१ आयुर्वेदप्रकाशः ।१"

उपाध्यायाविराचितः ।

पा॰क॰ श्रीगणेशायनमः अथ पाकावलिंवक्ष्मिकटुतिक्तादिभेषजैः विचिकित्सावर्तानरागांरा राम
जसांनांहितायवै १ चिकित्सायांद्वयंसारंपाकविद्यारसायनं पाकोऽवलेहभेदस्याभे
१ दस्स्यात्सोमृदुःस्पुनःपरः २ अत्रशिलाकाष्ठौषध्यःपथकृपेष्याःसुगंधादिपथकृप
थक् संपिष्यवस्त्रेसंपूतमुभयंस्यात्पचेद्विषक् ३ द्राक्षाफलश्रीवादामप्रभृतिस्यात्यदत्रेनु
नतत्पेष्यंमिश्रग्रवैः किंतुभुरिविखरादुपेतं खसततंदुलचारस्यबीजानि तुषथा स्थि
ति ४ पाकेद्राक्षादिचारस्यमज्जानमनुपाधिकां पाकानुसारतोयाशंभद्दरातलु
रवा वहम् ५ पाकेजातेक्षिपेत्तत्रकाष्ठौषधिमवरजः दर्व्याविघट्टयेत्सम्यक्किंचिदुष्णेसुगं
धिच ६ मुहुर्विघट्टयन्भस्माद्दास्यंप्रक्षिपेत्पुनः पुनः संघट्टयत्सर्वमेकीभावंयथाव्रजेत् १

७ ज्वालाग्निं वर्ज्जयेद्वैद्यः प्रक्षेपसमये ध्रुवं अन्यथा हि न वीर्य्याणि भेषजानि प्रतापनः ८ एम
केचिज्ज्वालानुपसंसिक्तं चुल्ल्यां हि भिषग्वराः सर्वथा पाचमानेनु कलशः कृतमिश्रकं ९ विमि
श्रयंति वै पाके चमत्काराय भाग्गतः अनुक्तमपि पाकादौ धात्वादि प्रक्षिपेत्सुधीः १० चं
द्रनाभ्यादि तद्द्रव्यं यथाविभवमर्प्पयेत् नाभ्यं जितेतु संस्थाप्यं संपुटेनन्महौषधं ११ सुगं
धितैलांजितभाजनान्ते स्थाप्यो ऽवलेहः किल राजयोग्यः वर्षासु वैद्याः प्रवदंति पाकलेह
दिकं नो नो वकुमस्तु कुर्य्यात् १२ मितं कृतं ह्वित्रिदिनांतराले स्थाप्यं सुधर्म्मे ह्यवलेकादि वर्षा
स्र नो रवलषि वर्जितेन द्रवेनु जुष्टं किल जंतुकीटे १३ पाकेया ह्यासितांभवता विमलाग रणकारि
णी समलांशोधयेयत्ना यावन्मलविनिर्गमः १४ यथा समलां गमितां ख्राव्यकटाहे विपचे

पाका० त्सुधीः संसेव्यसर्वेनसत्रगोदुग्धंसंजलंमुहुः १५ वस्त्रपोतकयोगेनततोर्ध्वंसंमलंहरेत् । राम
एवंपुनःपुनःकुर्याद्यावन्मलविनिर्गमः १६ पश्चात्पक्वंसमानीयप्रक्षिपेदोषधानितु के
२ शिकंचित्स्याप्तोक्तंपाकशास्त्रनमुत्तमं १७ शोधंलोकाद्युक्तंतथासैवहतसुगपाकः पूगंद
क्षिराःदेशजंदशपलोन्मानंमशाकजेयत्नेनजलयोगतोमृदुत्तरंसंकु[illegible]त्यचूर्णीकृतं तच्चूर्ण
पशोधितंवस्त्रगुरागोमुग्धदुग्धेपचेद्व्याजांजलिसंयुतेत्रिनिखलेदधान्तुलार्धसिता १८ प
क्वंतज्ज्वलनात्क्षितिप्रतिनयेतस्मिन्पुनः प्रक्षिपेत् घनत्वदुदाहराभ्रिवकुलाद्दष्टादरात्संहितां ः
एकानागबलाबलासचपलाजातीफलालिंगितजातीपत्रकमत्रपत्रकयुतेतत्त्वत्वचासं
युतं १९ विम्बावीरनवारिवारिदवरांबाश्रीवरीवानराङ्गाहासेहसुरगोस्तुराद्यमहतीरवर्ज्जूरि २

रिकाक्षीरिका धान्याकंसककेरुकंसमधुकंभृंगाटकंजीरकंपर्थ्वीकाथयवानिवरटिकामो
मीमिसिमेंथिका २० कंदेक्षुविदारिका घमुशलीगंधर्वगंधातथाकचूरंकरिकेशरंसमरिचं
चारस्यबीजानिच बीजंशाल्मलिसंभवंकरिकरगाबीजचराजीवकंश्वेतंचंदनमन्वरक्तमपिचश्री
खंडपुष्पैः समं २१ सर्व्वचेतिपृथकपृथकपृथकपलमितंसंचूर्णयंतत्रक्षिपेत्सूतंवंगभुजंग ।
लोहगगनंसन्मारितंस्वच्छया कस्तूरीघनसारचूर्णमपिचप्राप्तंयथाप्रक्षिपेत्पश्चाद्दस्यतुमो
दकान्विचरयेद्बिल्वप्रमाणांस्तथा २२ तांयुक्ताचसदायथानलवलंभुंजीतनाम्लंरसं पूर्वस्मि
न्नशितेगतेपरिणतिप्राग्भोजनाद्भक्षयेत् नित्यंश्रीरतिवल्लभाख्यकमिमंयः पूगपाकं
भजेत् सस्याद्वीर्य्यविवृद्धिवृद्धमदनोवाजीवशक्तोरतौ २३ दीप्ताग्निर्बलवान्बलीविरहितो

पाका० हृद्यः सपुष्टः सदा वृष्यो योपि पुंवेव सोपि तत्क्षिरः पूर्णेन्दुवन्मंदरः २४ इति रतिवल्लभाख्यः पूगी एम
पाकः एतस्मिन् रतिवल्लभे यदि पुनः सम्यक् खुरासानिका धत्तूरस्य च बीजमाकल्लकः पा
२ थोधिशोषितास्तया सम्भाजूफलकं तथा खसफलत्वकापिनेः क्षिप्यते चूर्णार्धविजयातदा
सौहि भवेत्कामेश्वरो मोदकः २५ इति मगकामेश्वराख्यः पूगपाकः हेमाम्भोरुहचंदनं त्वच्छित्रुटु
कंधात्रीपिप्पलाकुंकुमज्ञानसित्रसुगंधिजीरकयुगं मृंगाटकं मस्तकी जातीकोशलवंगधा
न्यकयुगं प्रत्येकं कर्षद्वयं पूगस्याष्टपलं विचूर्ण्य च पयःप्रस्थत्रये सर्पिषः दघाद्रोः कुंडवंसि
तार्धकं तुलांधात्रीवनरखंजलिर्मंदाग्नौ विपचेद्धि यत्नशुभदिने सुस्निग्धभांडे क्षिपेत् यः खादे
दनिशं प्रभाते शमयेमेहाश्म जीर्णज्वरं पित्तं साम्लमसृक्कफस्रुतिं गुदस्थशोषं क्षीणनासास्रुच २

मंदाग्निं च विजित्य पुष्टिमतुलां कुर्याद्धुशुक्रप्रदं पूगं गर्भकरं परं गदहरं स्त्रीरागमत्यंतदोषजि
त् २७ इति द्वितीयः पूगपाकः विजयाया रसं शुद्धं तुलामात्रं प्रदापयेत् द्विरंगं चतुला
र्द्धं तु शनैर्मृद्वग्निना पचेत् २८ घनीभूतं तु नाष्ट्यं खंडायः पलविंशतिः चातुर्जातं लवंग
च व्योषमात्रकं तल्लकं तथा २९ जातीफलं जातिपत्री ह्रस्वगंधा पुनर्नवा नागार्जुनी स्व
गुप्ता तासां समानं पलार्द्धकं ३० एतत्सर्वं तु संमिश्रं पलार्द्धं गुटिकां भवेत् प्रातः प्रातः प्र
भक्षा हि धातुपुष्टिबलं गदा ३१ प्रमेहव्याधिशमनी सर्वातीसारनाशिनी श्वासं कासं तथा
षांडुं स्त्रीरागं दुष्प्रदं तथा नाशयत्येव सद्यांसु वाजं सत्तं मेविधायिनी ३२ इति विजयापाकः
नागरं खंडभागः कृत्वा प्रस्थमात्रं भिषग्वरः अजादुग्धात्तके द्वंद्वे विपचेन्मंदवह्निना ३३।

पाकृ० घनीभूते तु पयसि सुंठीतस्मात्समुद्धरेत् अतिसूक्ष्मं च निष्पिष्टं शोषयेदातपे दिनं ३५ राम
घृतमानो समावाप्य तावद्दुग्धं पुनः पचेत् यावत्पिंडत्वमायाति ततस्तत्र विमिश्रये
४ त् ३६ चातुर्जातं तुगां वेल्लं धान्यकं जीरकद्वयं मिसिमाकल्लकं कुष्ठं लवंगं च शतावरी
३७ तालमूली त्रिकटुकं कपिकच्छूचवट्टकटुं जातीफलं जातिकोशं शृंगाटं च वृद्धदारकं ३८
श्रीवंतं पद्मबीजं च त्रिफलां चवबलात्रयं जलं चव्यं वाजिगंधा चंडनागरकारवी ३९ कंकोलम
जगंधा च द्राक्षा मसोऽडवारकं अजामोदा च धारा मं नागकेसरं तथा तथा कर्पूरसमधकंलो
हं वंगताम्रं शिलाजतु स्वर्णमाक्षिकमप्येतत्सर्वं कं कर्षसंमितं ४१ चूर्णीकृत्य क्षिपेत्तत्र पा
णिभ्यां मर्दयेद्दृढं ततः खण्डं तुलां यत्कालतयात्तत्र किंचिके चरेत् ४२ खंडनागरकं चैव मैव ४

ज्वीमदस्तुत्तमं यथाबलमिदं खादेत्स्वादनन्तं च भेलकं ४३ स्त्रीणामतिहितं नात्र पथ्यापथ्यावि
चारणा क्षयेपाण्डुरोगे हिक्केकासे श्वासे मन्दानले तथा ४४ संग्रहण्यां रक्तगुल्मे स्त्रीणां प्रदररोगके
रक्तपित्ते चाम्लपित्ते सर्ववातामयेषु च ४५ धातुशोषे प्रमेहे च रक्तदोषे स्वरक्षये दुग्धक्षये मूत्ररो
गे कामलायां गलग्रहे ४६ सूतिकापवनव्याधौ शस्तमेतन्न संशयः अश्विभ्यां पूर्वमुदि
तः शस्तो योगोयमुत्तमः ४७ तथा सौभाग्यदा शुंठी स्त्रीणां पुत्रप्रदोत्तमा इति सौभाग्य
शुंठीपाकः नागरस्य पलान्यष्टौ गुडस्य पलषोडश घृते च कुडवं दद्यात् दुग्धाढकं कुडवं तथा
जातीफलं लवंगं च चातुर्जातकमेव च ४९ त्र्यषकं चित्रकं चैव कर्षकर्षं प्रयोजयेत् स्थाप
येन्मृत्तिकाभांडे मंदानलविपाचिते ततः शीतं समुद्धृत्य मधुनः कुडवं क्षिपेत् विम्बौषधा

पाका० वलेह्यं बालेषु प्रयोजयेत् वृष्यो वाजीकरश्चैव बुद्धिकांतिबलप्रदः प्रमेहान्नाशयत्याशु एम
तथा सूर्योदयं तथा सर्वांशुमवलेहः जातीपत्रीनवांकस्थां चूर्णयित्वाथ चालयेत् ५३ ।
५ कटाहे निक्षिपेद्यत्नात् ऋद्धिदुग्धस्य तुलां शुभां तुलार्द्धां शर्करां चैव ताः शनैर्मृद्वग्निना पचेत्
५४ यदा दर्वीप्रलेपः स्यात्तदा तस्य कुडवं क्षिपेत् कटुषड्कं चतुर्जातं लवंगं मस्तकीनवं ५५
मोचाकं मुशलीद्वंद्वं स्वयंगुप्ता च गोक्षुर जीरके कुंकुमं चक्रं कोलं चनलदं हिमं ५६ खुरा
शानं कुबेरं च कबाबं सिंधु सोवरं कनकं व्यालफेनं च वंगलाश्राभमापलं त्रिंशच्चत्वारि
संख्याया पृथक् कर्षाणि चूर्णयेत् निःक्षिपेच्छुभे भांडे भक्षयेत्कर्षमात्रया ५७ बल
वीर्यकरो वृष्यः प्रमदाह्लादकारकः मतिकांतिकरो वाजिवेगं करोति यः ५८ धात्वोजस्क ५

स्मृति

प्रजनतः सेवतेस्मुद्दीशतं प्रमेहान्विंशतिंहन्या श्वासकासान्सुदारुणान् ६० जीर्णज्व
रंचयक्ष्माणं वन्हिमांद्यमरोचकं नाशयेत्सकलान्रोगान्जातिपत्र्यावलेहकः ६१ प्रा
णाचार्येणरचितोह्यात्रेयायेश्वपूजितः इतिजातिपत्रीपाकः अहिफेणंपलंकुर्याद्वो दु
ग्धंचाढकद्वयं ६२ मंदाग्निनापचेत्सर्वंग्राह्यएरंडचतत्समं चातुर्जातंत्रिकटुकंलवंगंजाति
पत्रिका ६३ जातीफलंचकंकोलमाकल्लंमुशलीद्वयं कोकिलाक्षस्यबीजानिकेशरंचवा
स्त्रिकं कर्षार्द्धंचपृथक्कुर्याच्चूर्णीभूतेचतल्लिपेत् ६४ वल्लद्वयंततःखादेद्वलकालाधपे
क्षया ६५ प्रमेहंमधुमेहंचपांडुरोगंहलीमकं कासंश्वासंक्षयंपुंसांबलवर्णविवर्द्धनं अर्शांसि
ग्रहणींहंतिवाजीकरणमुत्तमं इत्यहिफेनपाकः पिप्पलीप्रस्थमादायपचेत्क्षीरेचतुर्गुणे अ

पा०व० धीदकंघृतंगव्यंमधुखंडार्द्धकंतथा लेहंपचेद्रुतंतावद्यावत्पाकंसुपाचितं ६८ ततोद्रव्याणिचै
तानिसुलक्ष्णानिप्रयोजयेत् एलात्वङ्नागपुष्पंचलवंगंनलदंतथा ६९ नागरंपिप्पली
६ मुस्तामुशीरखंडांमरिचंचंदनं कटुत्रिकंजातिपत्रीकुंकुमंमधुकंतिलाः ७० प्रत्येकंचार्द्धमात्राणि
समभस्मयुतानिच सर्वैःसमांशंतच्चूर्णंलेहवत्साधुसाधयेत् मधुनःकुडवंदत्वाखादेदग्नि
बलंयथा वृष्यंपुष्टिकरंतुष्टंचतुष्ट्यग्निवर्द्धनं बलंदार्ढ्यकरंचैवछर्दिमूर्छाश्रमापहं दाह
तृष्णाप्रशमनमोजस्यंधातुधातुवर्द्धनं ७२ शोधनंचेंद्रियाणांचप्रमेहान्हंतिविंशतिं दोषत्र
यप्रशमनंक्षयरोगविनाशनं ७४ वीर्यस्तंभकरंचैवतथावाजीकरंपरं वातांतककरंगृह
धंपिप्पलीपाकसंज्ञितं ७५ इतिपिप्पलीपाकः पिप्पलीनांरजःप्रस्थंक्षीरंदद्याच्चतुर्गुणं । ६

खंडं चतुर्गुणं दद्याद् दद्याद्गोघृतं चाढकं पचेत् चातुर्ज्जातं लवंगं च जातिपत्री च पत्रकं एतानि स
मभागानि पलार्द्धानि प्रकल्पयेत् लोहभूते पचेत्पात्रे यावद्दार्वालुकाभवेत् अवतार्य्य ततः शीघ्रं
स्निग्धभांडे निधापयेत् १६ सेवयेत्सततं यावन्मात्रं यथाबलं नष्टशुक्रक्षतक्षीणो दुर्बले व्याधि
कार्शिते स्त्रीप्रसक्ते सदा वृद्धे शोष्ये हि न प्रदापयेत् अतिलघुपिप्पलीपाकः प्रस्थं गोक्षुरसूक्ष्मचू
र्णं मुदितं दुग्धाढके पाचितं जातीपत्रलवंगलोध्रमरिचं कर्पूरमाकल्लकं अर्धेशोषसुवर्णबीज
रजनीधात्रीकणाकेशरं चातुर्ज्जातं तथा हि फेनकसटी शुंठी कुवेराह्वकं तुल्यं शर्करया तदर्द्धवि
जयाप्रस्थार्द्धकं गोघृतं युक्ता वैद्यवरेण निर्मितमिदं मेदाग्निनाथ्यार्चितं प्रातः सेव्यमिदं महौषध
वररोगौघविध्वंसनं ह्यर्शोघ्नं सकलप्रमेहशमनं पौरांगनाद्रावणं इति गोक्षुरपाकः निस्तुषं वा

पा०प० मुशलीबीजं कृत्वा त्रिंशत्पलानि च ८२ त्रिंशत्पलांसि सितां दत्वा घृतं दद्यात्पलाष्टकं दुग्धमाढकं सं राम
८ युक्तं मृदुना वह्निना पचेत् ८३ यावद्दर्वीप्रलेपस्यात्तावत्तच्चूर्णं तं क्षिपेत् जातीफलं त्रिकटुकं त्रि
गंधं देवपुष्पकं ८४ आकल्लकं जातिपत्री कोकिलाबीजकेशरं पुनर्नवाफलं हेच मुशल्यास
ह्फेनकं ८५ पारदं लोहचूर्णं च अभ्रकं च पलार्द्धकं चंदनागरुकस्तूर्य्यः कर्पूरं शाणमात्रकं ८६
पलार्द्धं भक्षयेद्देही तत्कुर्याद्वीर्यवलप्रदं निहंति सर्वमेहांश्च कामं दद्याच्चतुर्गुणं ८७ तत्रापि स्त्रीणा
देहस्य वलपुष्टिविवर्द्धनम् इति कपिकच्छूपाकः नारिकेलस्य पाकोयं तच्छृणुः कथयामि ते ।
सनीरं रम्यमादाय पथ्यकानीयमुद्धरेत् निस्तुषीकृत्य यत्नेन खंडखंडं तु कारयेत् ८८ अश्मना म
र्दयेत्तावद्यावत्पिंडत्वमाप्नुयात् प्रक्षिप्य शोभने भांडे तच्चूर्णं विमिश्रयेत् ८९ कुडवं च घृतं दद्याद्दुग्धं ८

गंधसमावहं नारिकेरस्य तुल्येन खंडं दद्याद्यथाविधि पचेन्मृद्वग्निना सम्यक् शनैर्दर्व्या विघट्टये
त् दर्व्यांप्रलेपसंजाते द्रव्याणीमानि निःक्षिपेत् स्थापयेत्स्निग्धभांडे च सुगंधद्रव्यधूपिते एतद्यदि
विपक्वं स्यात् हृद्यं विष्टंभि शीतलं तर्प्पणं गुरु सुस्निग्धं बृंहणं बलिप्राधनं ९५ वृष्टिं करोति मेदा
ग्नेरक्तपित्तक्षयापहं वातरक्तहरं चैव गृध्रसीनाशनं परं मधुरं नेत्ररोगघ्नं वातपित्तनिवारणम्
वाजीकरं च हृद्यं च बलपुष्टिविवर्द्धनं धातुपुष्टिकरं चैव इंद्रियवर्णप्रसादनं दाहकंडुहरं चैव तत्कोठ
हृद्रोगनाशनं अर्शो हंति तथा मांद्यं व्रध्नं तु प्रदरं तथा अतिव्यवायक्षीणानां स्त्रीव्यसंतुष्टदेहिनां
९९ स्त्रीणां च बालवृद्धानां हितं स्यान्नारिकेलकं रसायनं नराणां चैव देवानाममृतं यथा १०० इति
नारिकेलपाकः पाठांतरेण प्रस्थं गोस्तु सूक्ष्मचूर्णमुदितं दुग्धाढके पाचितं जातीपत्रलवंगलोध्र

पा०व० मरिचं कार्पूरमांकोलकं अथैशोघमनुवर्णवीजरजनीधात्रीकणाकेशरं चातुर्ज्जातमथा राम
८ हिफेनममलं शुंठीकुवेरक्षकं १ नत्तुल्या चसिता नतर्ध्वविजयाप्रस्थद्वयं गोघृतं प्रोक्ता वैद्यवरेरो
निर्मितपुरामंदाग्निना पाचितम् प्रातः सेव्यमिदं हि मानववरैर्व्याधेश्च विध्वंसनं ह्यशोघ्योऽ
हिनं प्रमेहशमनं प्रोक्तांगनाद्रावकं २ क्षीरोगपुष्टिकरं दन्मतयहरं वाजीकरं कामिनामेतद्गजे
निमानिनीमगदिपुर्वोनान्निहृदोषधम् इति गोक्षुरपाकः गोक्षुरः स्यात्पलशतं गुडूच्याममभया
शतम् ३ नपवलं स्नर्दृतामूकरसं निर्जरं केतकीकाष्ठं कुष्ठं यष्टीचतत्समं ४ रुपंडरूलमूलं च
उशीरमथवासकं चतुर्द्रोणांभसः क्वाथमष्टांशं वस्त्रगालितं घृतस्य कुडवं दद्यात्तुलामात्रं गु
डस्य च यष्टीकलत्रयं कृष्णाद्यश्मभेदत्रिकंटकं ५ कौंतीवासकटुःस्पर्शात्रिभृंगं धिशिलाजतु ८

पलाग्निषोडशाह्वालाशिशिरेदापयेद्भिषक् ७ प्रातःकालेवलेहंतुपिबेत्तंडुलांबुना मूत्रकृ
छ्रं मूत्ररोधंमूत्राघातंतथाश्मरीं सदाहंवेदनायुक्तंरक्तदोषंतथैवच प्रमेहंमधुमेहंचनाशयेच्चचि
रोद्भव ९ इतिगोक्षुरहरीतकावलेहः श्लक्ष्णांकृत्वासुगंधायाश्चूर्णंदशपलान्वितं तदर्द्धंनागरचू
र्णंतदर्द्धंपिप्पलीशुभा १० मरिचानांपलंचैकंसूक्ष्मंचूर्णंतुकारयेत् त्वगेलापत्रपुष्पंचपृथगेकपलं
पलं ११ तुलार्द्धंतुगवांक्षीरंदुग्धार्द्धंघृतमाक्षिकं माक्षिकार्द्धंघृतंगव्यंमत्स्यंडापलविंशतिः १२
कटाहमध्येसंस्थाप्यपाचयन्मृदुवह्निना कृशानुंज्वालयेत्तत्रदुग्धार्द्धंयावतामवेत् १३ अथ
गंधादिकंचूर्णंकिंचित्दुग्धेनलोलयेत् पूर्वकथितदुग्धेवक्षिपेत्तच्चपुनःपचेत् १४ दर्वीप्रलेपसंजा
तेचानुज्ञातंविनिक्षिपेत् पयोमुक्तंघृतंदत्त्वापश्चाद्दुत्तारयेद्भिषक् १५ तच्चूर्णंतंडुलाकारंतावा

पा०व० क्षिपत्तन्मादिशेत् जीरकं ग्रंथिकं पत्रं लवंगं तगरं तथा जातीफलमुशीरं च वालकं नलदाकयं राम
श्रीफलांभोरुहं धन्य धातकी वंशलोचनं १७ धात्रीखदिरसारं च धनसारं तथैव च पुनर्नवाज
९ गंधा च कुनाशनशतावरी १८ मात्रागधानिकचैषां द्रव्याणामेकविंशतिः पलार्द्धं पारद
स्याभ्र रससिंदूरकस्य च १९ सूक्ष्मचूर्णीकृतं चैव योगस्यास्मिन्विनिक्षिपेत् पश्चात्सुशितं
मधुयुक्स्निग्धभांडे निधापयेत् पलार्द्धमपि भुंजीत सुस्निग्धाहारभोजनः कासश्वासं तथा
हिक्कामजीर्णं वातशोणितं प्लीहामयं च वातं च आमवातं च दुर्जयं शोफशूलं च वातार्शः पांडु
रोगसकामलं २२ ग्रहणीगुल्मरोगं च अन्ये वातकफोद्भवाः विकाराः विलयं यांति तमः सूर्यो
दये यथा २३ एकमासप्रयोगेन वृद्धः सं जायते युवा महाग्नीनां हितं वल्यं बालानां चांगवर्द्धनं ९

स्त्रीणांच कुरुते पुष्टिं प्रसवे स्तन्यवर्द्धनं स्त्रीणां चाल्पवीर्य्याणां युक्त्या कामाग्निदीपनं २५
सर्वव्याधिहरं श्रेष्ठं योगं सौवीरोत्तमं विदः इत्यश्वगंधावलेहः अश्वगंधाप्रस्थमेकं क्षीरद्रोणाद
येपचेत् घृतप्रस्थमिदं चैव खंडप्रस्थत्रयं तथा प्रस्थार्द्धं च तिलामाषा विपचेन्मृदुवन्हिना ।
२७ व्योषत्रिजातहबुषाशतान्हाचशतावरी दप्पकौ पौष्करं जाती शौटीगोक्षुरकं बला २८
यवानीग्रंथिग्रकंलोहंनागशुल्वंपलंपलं प्रक्षिपेद्वताप्याथयादद्ग्निबलंयथा सर्वान्वाता
मयान्हंतिकटिपृष्ठंगुदस्थितान् अस्थिभंगं तथा शोथं संधिवातं सुदारुणं ३० ब्रध्नहृद्रोग
प्लीहानिश्वासकासप्रमेहनुत् अश्वेभानां हितं येन कालिंदपुष्टिदं बलम् ३१ इत्यश्वगंधपा
कः धात्रीफलानि भक्ष्याणि तीक्ष्णलोहस्य वेधयत् विश्वाभरसाणपत्रैर्वा फलैः संस्वेदयेद्

धा० व० श्री ३३ ततो दुग्धेन संस्वेद्य पानीयेन तथापरं मधुमध्ये क्षिपेद्भाण्डे स्थापयेद्दिनविंशति विं राम
नष्टमधु संत्यज्य मधुमध्ये पुनः क्षिपेत् सर्करां विन्यसेद्भाण्डे धात्रीफलानि चोपरि ३४ सि
१० ता धात्रीफलान्येवमुपर्युपरि धारयेत् दिनानामष्टतो दद्यात्क्षीणे वाते क्षये मदे ३५ ॥
प्रमेहे मूत्रकृछ्रे च नाशयेत्तत्क्षणादपि दुष्टंपित्तप्रकोपं च शमं यांति न संशयः ३६ वीर्य्यवृद्धि
करान्याहुर्वह्निसंदीपनानि रक्तपित्तं शमं यांति धात्रीफलनिषेवणात् ३७ इति मधुपक्व
धात्रीफलावलेहः क्षौरद्रोणयुक्तं तत्त्वसालकुडले मंदाग्निना पाचिमं यावत्पाकगतं परि
हितं प्रस्थं गुडं प्रक्षिपेत् चातुर्जातलवंगजातिफलयोर्मुस्तात्तुगाधान्यकं शुंठीमागधिको
षणाभ्यमभयालोहं सिद्धं मिश्रीकृतं ३८ हृद्रोगक्षयकाशमामान्जगदान्हिक्कामसृक्शोष १०

कानविंशन्मेहशिरोविकारश्वयथूरोगानशेषान्जयत् इत्यमालीपाकः निस्तुषंवीज
मेरंडं पयस्याढकगुणेपचेत् ३९ तस्मिन्पयसिशेषेचतद्बीजंपरिशोषयेत् पश्चाद्घृतसम
गुडं संपचेन्मृदुवन्हिना ४० कटुत्रिकं लवंगमुस्तैलालवणपत्रकेशरं अश्वगंधाशिफलं वरा
सनाषड्ग्रंथारेणुकावरी ४१ लोहं पुनर्नवाश्यामा उशीरं जातिपत्रकं जातिफलंसमांशेच
सूक्ष्मचूर्णंतु कारयेत् एतत्कर्षद्वयं चैव समं खरंडं विमिश्रयेत् मात्रापलार्द्धकं तस्य प्रातर
त्यायमक्षयेत् ४३ अशीतिर्वातजान्रोगान्चत्वारिंशश्चपैत्तिकान् उदराणितथाचाष्टौ ह्यन्त्र
वृद्धिंनिहन्तिच विंशतिर्मेहजान्रोगानामवातं सुदारुणं चत्वारोग्रहणीरोगाहृद्रोगं गलग्र
हं ४५ इत्येरंडपाकः चूर्णेतंचार्द्रकप्रस्थं गुडप्रस्थेन पाचयेत् सर्पिषः कुडवं दत्वा चूर्णांन्तत्रै

पा०प्र० वमाचरेत् ४६ चातुर्जातं पलं व्योषं त्रिफला तुल्यभागिका लवंगमगधामज्जा वृषभूनिंब राम
पौष्करं देवदार्वश्वगंधा च जातीपत्रफलागुरु गायत्रीसारमृद्वीकाद्विगुणा योरजः क्षि
११ पेत् कासश्वासं क्षयं शोषं षंडैकदशं तृपिशां श्लेष्मप्रकोपानं चमंदाग्निमुदरग्रहं हृद्रोगं
रक्तदोषं च हंति वर्णाग्निवृद्धिकृत् वलपुष्टिप्रदो वृष्यो स्याद्द्विकालेह उच्यते ५० इत्याईकाव
लेहः आर्द्रकं खंडशः कृत्वा न्तत्प्रस्थं सुरभी घृतं लोहे विशाले सुदृढे मन्मये वा विचक्षणाः
५१ यावन्मात्रा ईकः खंडास्तावन्मात्रो गुडं स्मृतः दर्वीप्रलेपनं यावत्तावत्पाचयेत् द्वान्हिना ५२।
सम्यक्पक्वं ततो ज्ञात्वा कल्कानीमानि दापयेत् विश्वाजाज्युषणं नाम्नकेशरं जातिपत्रिका ५३
एलात्वक्पत्रमगधाधान्यकं कुष्ठजीरकं ग्रंथिकं च विडंगं च तस्मिन्नशीते प्रदापयेत् ५४ तुयो ११

योनसर्वाणिस्निग्धभांडेनिधापयत् पलार्द्धमपिभुंजीत शीतकालाविशेषतः ५५ श्वासे
कासंस्मृतिभ्रंशंस्वरभंगमरोचकं कर्णनासास्यरोगंच हृदयरोगमुरःक्षतं हृद्रोगंग्रहणीशूल
गुल्मशोषान्निवारयेत् ल्याईकपाकः निस्तुषंलशुनंकृत्वारात्रौतत्रैविनिःक्षिपेत् तदुग्रगंध
नीशायप्रातर्ग्राह्यंजलप्लुतं प्रस्थमात्रंमृततिस्ठक्षीरप्रस्थचतुष्टये ५८ विपाच्यमार्द्रीभूते
स्मिन्सर्पिषःकुडवंक्षिपेत् रास्नाशतावरीछिन्नाशटीविश्वासुरद्रुमं वचादारुकरीपाग्निः
सजाव्हासपुनर्नवा फलत्रयंपिप्पलीचकृमिघ्नाः कर्षसंमिताः ६० विचूर्णितेशीतेकुडवंमधु
नस्तत्रयोजयत् सिताप्रस्थचतुष्कंच पंचभंविमिश्रयेत् पलंचभक्षयेन्मात्रंमाघवातेहनुग्रहे
६१ आक्षेपादिषुभंगेषुकव्यूरुस्तंभदुःसहे सर्वांगसंधिभग्नेचप्रबलेमारुतेहितः लशुनस्यस्तु

पा०प्र० पाकोयंवर्णायुपुष्टिकारकः इतिलशुनपाकः अथस्त्रीयोग्यपाकः कशेरुकुडवंचैवघृतंग्राह्यं राम
चततस्समं गोक्षीरंभाजनंदेयंपचेन्मन्दकंभिषग्वरः अवतार्यप्रक्षिपेत्तत्रचगुडकोलद्वयंसु
१२ मं ६५ खंडप्रस्थद्वयंद्वयंचैवपाकेकृत्वाक्षिपेत्पुनः पाषाणभेदत्रिकटुलोध्रंयामीशता
वरी मंजिष्ठाधातकीमाजू बिल्वंमोचरसंतथा एतेषांशुक्तिमात्रंचचतुःकर्षंचमोदकं ६७
स्त्रीप्रदरंनिहंत्याशुयोनिदोषंप्रणाशयेत् इतिकशेरुपाकः भल्लातकानांयवनोद्धृतानां
वस्त्रच्युतानांचतथाढकंस्यात् ६८ कुष्ठिकाचूर्णकरीषविंशष्टप्रक्षाल्यतोयैर्विसृजेद्रवा
ते शुष्कानितानिद्विदलीकृतानिततःपचेदष्टचतुर्गुणाम्बु ६९ तस्याद्दशांशंपरिपूतशीते
क्षीरेणतुल्येनविपाचयेत्तत् घृतांशयुक्तेनघनंयथास्यात् सितातुलाषोडशभिःपलैश्च । १२

७० सक्षूपरांत्रैफलचंदंमालीत्रिजातवासाखदिरामृतानां एलेंदनाकेल्लकवाबासदेव
पुष्पंमुशलीद्वयंच ७१ कंकोलमूर्वाद्विपद्दीप्यशुग्मंनतेसरागंगजपिप्पलीच विदारिजा
तीफलमत्रमस्तकीकुबेराजीरगुहसविशाषं मेदाद्वयेलोहरसेंदुयुक्तं वंगंतथाकुंकुम
कर्षमेकं विमिश्रसंस्थाप्यदिनानिसप्ततः प्रयोज्याग्निवलेनमात्रा ७२ जयहिकारान
शिवलाश्चकुष्ठान्दृष्टिप्रदंदाग्निवलंकरोति इंतानिशीर्णानिदृढतांप्रयातिविशीर्णकेशाग्निगु
लिनासिकानि सुधारसादप्यधिकप्रभावोनाचात्रपानादिषुयंत्रणांच अनल्पमेधावरश्मि
ह्वीर्योरुजाविहीनःसवलःसुरूपः ७५ वृहस्पतेरप्यधिकश्चबुध्याकांत्यास्मरादप्यधिकःसु
स्वीच शतायुषंचैवनरंप्रपद्यतेराजाह्ययंसर्वरसायनानी ७६ इत्यमृतभल्लातकपाकः

प्रा०व० तुलामादायवासायः पचेदष्टगुणोदके तेनपादावशेषेणपाचयेद्दाढकं भिषक् हरितकीनां राम
चूर्णस्य खंडाच्छतं तथाशतं शीतीभूते क्षिपेत्तत्र क्षौद्रस्याष्टौपलानि च त्वंश्चो डुबायाश्च त्वादिपि
१२ प्पल्याश्च पलं तथा चातुर्जातपलं चैकं लेहोयं संप्रणाशयेत् रक्तपित्तं क्षयं कासं श्वासमग्नेश्च मं
दतां वासिकासापाकः द्रवणाहरितकमुस्तैशुठीदंतीहरीतकी ८० त्रिवृत्सहीविडंगानि गोक्षुरश्चि
त्रकस्तथा तेजोकाचद्विकर्षांशि पृथक्कुड्यालिकारयेत् स्नुग्यास्वपलान्यष्टौ गुडस्य स्यात्तुल्ल
लः चतुष्पलं स्यात्तुल्लातं क्वाथयेत्सर्वमेकतः जलद्रोणे चतुर्थांशं गृह्णीयात्क्वाथमुत्तमे श्री
तमुत्पंमसंभूय: क्वाथेभ्यक्विगुणोगुडः ८२ लेहं पचेत्तुतत्तावद्यावद्दर्वीप्रलेपनं पंचगुल्मान्प्रमेहा
श्वपाडुरोगहलीमकं जयेद्दृशंसि सर्व्वाणि तथा सर्व्वोदराणि च रसायनवरं चैव मेधाजननमुत्तमं १३
२ अवातार्यं ततः पश्चाच्चूर्णानीमानि दापयेत् ८४ ततोमा
त्रां प्रयुंजीत जीर्णे क्षीरोरसायनं २

गुडः श्री वाहुसालोयं दुर्नामादिः प्रकीर्त्तितः ॥ इति सूरणपाकः ॥ शतं सद्दुग्धभार्ग्यास्तु दशमूल्यास्त
तः परं शतं हरीतकीनां च पचेत्तोये चतुर्गुणे पादशेषे च शीतं तु तस्मिन्वस्त्रपरिप्लुते ८८ आलो
ड्य च तुलां पूतां गुडस्य प्रक्षिपेत्ततः पुनः पचेत्तं मृद्वग्नौ यावल्लेहत्वमाप्नुयात् शीतं च मधुनश्चैव ष
ट्पलानि प्रदापयेत् त्रिकटु त्रिसुगंधं च पलिकानि पृथक् पृथक् ८९ कर्षद्वयं यवक्षारं संचूर्ण्य प्र
क्षिपेत्ततः भक्षयेत्प्रथमे काले लेहस्यार्द्धपलं लिहेत् स्वासं सुदारुणं हन्ति कासं पंचविधं तथा ॥ इति भा
र्गीपाकः ॥ समूलपत्रान्वितकंटकार्यास्तुलां जले द्रोणपरिप्लुतां च ९२ हरीतकीनां च शतं विदध्याद्
न्यत्र यत्नाच्चरणावशेषं शीतं सुपूतं त्वथ यास्समेतं क्षिपेत्कटाहे च पुनस्तदेव गुडस्य दत्वा शतमे
तदाग्नौ सुपक्वमुत्तार्य्य ततः सुशीते कटुत्रिकं च त्रिपलप्रमाणं पलत्रयं पुष्परसस्य तस्मिं ९४

पा० व० क्षिपेद्यस्तु ज्ञातपलं यथाग्निप्रयुज्यमाने विधिनावलेहः वातात्मकं पित्तकफोद्भवं च त्रिदोषजं रस
काशमपि क्षयं च क्षतोद्भवं च सयज्ञं प्रहन्यात्स पीनसश्वासमुरःक्षतं च यस्मात्तमेकादशमग्ररूपं गुरु
१४ पदिष्टं हि रसायनं स्यात् ८९ मुगान्धीसीचपावित्रीभागीकटकम्प्रेमिका कटुफलं पुष्करं वासे हि
देवदारुपलोन्मितं ९० इतिकंटकारिकाहरीतकीपाकः त्रिवृग्जोवन्तीदन्तीश्वदंष्ट्रा चित्रकं शटी गवाक्षी
विश्वमुस्ता च विडंगानि हरीतकी पलोन्मितानि चैतानि पलान्यष्टौ च पुष्करात् तावत्पलं च भृङ्गराज
स्य तस्य तु षोडश जलद्रोण्या ह्यकाथांश्चतुर्भागावशेषितं शीतपूतरसं श्रयः काथ्यमस्त्रिगुडोऽ
ड: २०० लेहं पचेत्तु तावद्यावद्दर्वीप्रलेपनं श्रवतार्य ततः पश्चाच्चूर्णानीमानि दापयेत् त्रिवृते चतीक
दन्तिचित्रकान् पिप्पलीशाकान् तालालडसिं चापि नागकेस्तापि षट्पलं द्वात्रिंशत्पलकं चैव चूर्णं दत्वा १४

त्रिधापयेत् ततोमात्रांप्रयुंजानजीर्णेक्षीरोरसायनं पंचगुल्मान्प्रमेहांश्चपांडुरोगंहलीमकं जयेदर्शां
सिसर्वाणितथासर्वोदराणिच रसायनंवरंचैवमेधाजननमुत्तमं गुडःश्रीवाहटेनायंदुर्नामारिःप्र
कीर्त्तितः ५ इतिसूरणपाकः पाठाधान्यपवान्यजाजिहवुषैश्चव्याघ्रीसिंधुद्भवैः सश्रेयस्यजमोदशी
टारिवृभिः कृष्णाजटासंयुतैः सव्योषैःफलत्रिकैःसत्रुटिभिःत्वक्पत्रकेशरौषधैरित्यन्नप्रमितैःसतैलकु
कुडवैःसार्द्धत्रिवृतमुष्टिभिः ६ एतैरामलकीरसस्यतुलयासार्द्धंतुलार्द्धंगुडात्पक्त्वोभिषजावले
ह्यद्यंप्राक्भोजनात्भक्षते येकेचिद्ग्रहणीगदाःसमुद्भवाः कासाःसशोषभयासश्वाससश्वपथुः
महोदूजाकल्याणकसात्जयेत् ७ इतिकल्याणगुडः सुपक्वपथ्याफलपंचकंचमूत्रेगवांप्रस्थमितेवि
पाच्य प्रस्थेपुनःकांजिकदुग्धतक्रेपक्त्वाततोनिष्कलिकाविधेया ८ व्योषंजवनीकुडजस्यबीजंमु

पा०अ० स्तजलंडाडिममम्लवेतसं सधानकीपुष्पमजाजियुग्मंकरणाजदामोरसंसमबिल्वं सौवर्चलंसैंधवमस्म रम
१५ किट्टकंजंघामृमज्जाजिविषाचपाठा लवंगजातीफलतुर्यजातान्येतानितुल्यानिचतत्रजातं कपि
स्थमंडूरमयोदशांशं समस्तचूर्णार्द्धमितासिताच अनेनपथ्यापरिपूरणीयासूत्रेणपुक्तोपरिवेष्टि
ताया: ११ स्थाल्यांततस्ताक्रमशोनिधायातशनिमुक्तापरितोविमुच्य मंदाग्निनापाच्यमथोविशु
ष्यविधायशीतामधुनिःक्षिपेच्च ताःसेव्यमानाग्नहरणीप्रमेहश्वासामहावन्हिकराःसुवृष्याः ।
वृद्धामवातापहपुष्टिप्रदायकाःक्षोदुमयाःप्रदिष्टाः १२ इतिमधुपक्वहरीतकीपाकः प्रस्थार्द्धचक
र्णचूर्णंकास्मीरंवतदर्द्धकं द्वादशप्रस्थमात्रंतुगोदुग्धंतत्रनिःक्षिपेत् लोहेकटाहेसुदृढे एकीकृत्यनि
धापयेत् मंदाग्निनापचेत्तत्रघनंदद्यात्पलत्रयं शर्करायाःविशुद्धायाःपलानिदशनिःक्षिपेत् शीतो १५

भृते ततः पश्चाच्चूर्णानीमानि दापयेत् चातुर्जातं देवपुष्पं पिप्पलीमूलचित्रकं जातीफलं जाति
पत्री कुबेराक्षकवावकं शतावरी वाजिगंधा गोक्षुरं हबुषा शटी वृक्षाम्लं नागरं धान्यकं वरी वंशलोच
नं १८ शृंगाटकं कशेरुं च मुसली मोचरसं तथा वृद्धदारु देवदारु सतगरं च यवानिका कृष्णागुरुः
पद्मफलं तथा चेक्षुरबीजकं सर्वाण्येतानि संचूर्ण्य पृथगर्द्धहतं मितान् अभ्रकं च तथा शुल्वं ना
गरं च मृतायसं पयसा शोधितं नागं पूर्वांशेन विनिःक्षिपेत् काश्मीरकावलेहोयं दुर्बलानां बल
प्रदः बलमोजश्च पुष्ट्यायुः सुकुमारस्य वर्द्धनं २२ क्षीणेंद्रिया नष्टशुक्राः बलमांसविवर्जिताः ।
व्यवायरहितानां च धातुवृद्धिकरः परः २३ वातिकाः श्लेष्मिकाश्चैव व्याधयः संभवंति ये तेषां नाश
करः क्षिप्रं तिमिरारातिर्यथा रविः २४ इति काश्मीरावलेहः भल्लातकं द्विप्रस्थं च द्रोणदुग्धे विपाचयेत् ।

पा० र० द्विप्रस्थंचघृतंदद्यात्प्रस्थंशुद्धाचशर्करा त्रिफलात्रिकटुंमुस्तामंजिष्टाधान्यजीरकं चातुर्जातक॰ राम
वेरयष्टिपद्मंचकेसरं लवंगंजातिकंकोलंक्षिरीकंदमुसल्लं वंशजलोहताम्रंचकर्प्पूरंखदिरंत
१६ था प्रस्थार्द्धनिःक्षिपेच्चूर्णंभक्षयेत्पलमात्रकं रक्तपित्तंचकुष्टंचदद्रूपामाविचर्च्चिका चर्चितंवा
तरक्तंचप्रवहत्प्रपशोणितं अंगविस्फूरवाधिर्य्यंशैथिल्यंचकलोलुपं विजयेत्सर्वपित्तानिवा
तव्याधिविनाशनं ३० इतिभल्लातकपाकः इन्द्राप्रस्थंत्वालयित्वाजलेनछायाशुष्कंक्षिपेद्द्रा
डेमध्ये गोक्षीरतत्पाचयेद्दक्षगुरुस्यैदर्व्यालोड्यस्थापयेकशोषं तस्मिपाकेप्रक्षिपेदौषधानिचूर्णानि
लावस्त्रपूतानितानि पर्य्यटात्रिविषाम्भूर्वापटोलंधनवालुकं हरितक्यास्तथाचूर्णंशमंशर्करया
युतं तेनक्षीरेणयोज्यंतत्छिदार्य्याःकंदमेवच ३३ घृतेननवनीतेनपिंडीकृत्वातुभक्षयेत् पित्तसंग॰ १६

हलीमपांडुकामलातिनृषापहं भ्रमोमूर्छानृषाहिक्कातमकप्रदराश्मरीमेहपित्ताशीकुष्ठंचनाशयत्या
शुनिश्चितं ३५ इतिद्राक्षापाकः जातिफलानांशतपंचकंच द्रोणेनदुग्धेनविपाच्यसम्यक् शि
तातुलांचात्रघृतंतुलांशं दद्यात्तुमायाःकुडवैकमेव ३६ कर्पूरकक्कोललवंगचूर्णंत्रिजातकंमोच
रसंपृथक्पलं भक्षेच्चसम्यक्सकलामयघ्नं सम्वासकाशगृहणीप्रमेहंदुर्नामकंक्षैरयप्रतिश्या
यंचनिहंतिकुर्याद्बलवीर्यपुष्टिं इतिजातीफलपाकः वातारिबीजंप्रस्थंतुसुपक्वंखंडस्यप्रस्थ
द्वयंक्षिपेत् ऋषभंसचतुर्ज्जातंग्रंथिकंवन्हिचव्यकौ छिन्नामिश्रीशटीविल्वंदीप्यौजीरेनि
शायुगं अश्वगंधाबलापाठाहबुषावेल्लपुष्करं श्वदंष्ट्राबालकंदारुरुबूकंबालकंवरी ४१
एवंतानिपिचुमात्राणिचूर्णितानिविनिक्षिपेत् भक्षयच्चयथासात्म्यंप्रभातेनित्यमादरात् ४२ वाते

पा०वृ० व्याधिमवंशूलंशोफवृद्धिंतथोदरं आनाहंचाश्मरीगुल्ममामवातंकटीग्रहं तथाहिध्माश्वास राम
काशवातव्याधिगलामयान् अर्दितान्तेयविश्वाचीमृध्रसीचापलानकं ४५ पक्षाघातांपुंगवा
तंभगंदंडापतानकं मन्यास्तंभंहनास्तंभंनाशयेदतिवेगतः आमवातजैदेयुकेशरीकथि
१७ तंशुभं बलकृद्देहसोरवधःपुष्टिदोधातुसाम्यकृत् ४६ अतिबृहदेरंडपाकः वनेचरीवीजस्तिपे
द्विप्रस्थमुष्मोदकेयामचतुष्टयंच विमर्दयेद्दस्तहदेचगाढयावद्भूमितनिर्मलंच छायाविशुष्कं
चनदेसचूर्णंक्षीरेपचेद्द्रोणमशेषपादं दद्यात्तु तंप्रस्थयुगंचतस्मिन्विपाचयेन्मंदहुताशनेव ४८
चूर्णंक्षिपेच्चागुरुजातिपत्रीजातीफलंनागरदेवपुष्पम आकल्लकंजीरकपिप्पलीचत्रिजातमें
केशरहस्तिसंज्ञं ४९ कर्पूरकंकोलसमुद्रशोषमल्लातकंकेसरहंस्पादं विषंकुवेरंसुरसानजा १७

तेचीनीकवावेल्लुरकंचबीजं सर्वंक्षिपेच्चैवपलार्धमानेनचनागवंगौ दद्यात्तथामीशकलं
चकेदं अथ कुबेरां चतथाहिफेनं ५१ पलप्रमाणाचविनिःक्षिपेच्चप्रस्थद्वयंतत्रसितांच
दद्यात् शनैश्चतत्राशुमधुप्रयोज्यंप्रद्रासुपाकेकुडवद्वयंच ५२ स्थितेसुभांडेचसुधूपिते
चरवादेत्ततोवन्हिवलानुसारं द्राक्षाफलं[illegible]कदलीफलंवाप्रियालमज्जात्वथशर्करावा ५३ते
तेनप्रयुक्ताश्चतिलाश्चमत्स्यादिविवर्ज्यदत्तनरसान्नदैव वश्यंचरामांकुरुतेसकामां मेधाकरंशषिके
रंदिनांते ५४ अनेनसाम्यंतिचसर्वरोगाः श्वासेश्चपांडवामयराजयक्ष्माः कासश्चहिक्काश्च
पथुश्चमेहाःसर्वेप्रणास्यंतिचवायुरोगाः दिनेदिनेकामसमानरूपोजायेन्नरःकामिनिकामभू
थं येक्षीणवीर्याश्चविनष्टवीर्यायेचैवखंडांवकुवायुयुक्ताः तेषांविकाराःप्रशमंप्रयांतिनरोभ्य

पा० व० वेद्रीमपरागमच्य इतिचक्रहरीतकीपाकः निक्षिपेत्त्रिदिनं मूत्रेगवांगुर्वीहरीतकीम् तके राम
चैवगवांमेवत्रिदिनंतांविभावयेत् स्वेदयेद्दिनमेकंतुदशमूलांभसासह ५८ निर्मज्जांचततः कृ
१८ त्वाचूर्णेनापिपिंडादिना संपूर्य्यवेष्टयेत्सूत्रेर्निंवुकायां रसेपुनः मज्जयेद्दिनमेकंतुधनंजयहरीत
की प्रत्यहंभक्षयेदर्द्धप्रमाणेननरःसदा ६० वर्द्धिनीजाठरस्याग्ने राम्यातीसारपाचिनी सुशीते
शर्करप्रस्थं द्वयमत्रविनिक्षिपेत् चातुर्जातंकणाविश्वमज्जाजीरहनंजलं दाडिमंरसजंधा
न्यंरजनीपत्रवासकं वंशजातंतवक्षीरंप्रत्येकंतुपलार्द्धकं जीरकस्याल्लेहोऽयंप्रदरायहरःपरः र
क्तपीनसमुरवंगदंप्रमेहंकृच्छ्रकाश्मरी जीर्णज्वरंतथादाहंपीनसंकासमिमिनाशयेत् ६५ अंगपुष्टि
वलारोग्यजननोवीर्य्यवर्द्धनः इतिजीरकपाकः शतपुष्पसहस्रंतुघृतप्रस्थेविपाचयेत् घृतप १८

पक्वीकृतेपश्चान्मध्येक्षिप्त्वातथौषधं सिताप्रस्थंचतुष्कंतुचातुर्जातंपलपलं ६६ द्विषट्प
लंचमद्वीकामाक्षिकंपलच धान्यसत्वंपलान्यष्टौपथ्यास्थाप्यंसुकुंभके जीर्णज्वरेक्षयेका
सेवान्हिमांद्येप्रमेहजे प्रदरेरक्तदोषेचकुष्ठार्शस्सुप्रसशस्यतेनेत्ररोगेषुपूजितः इतिशतप
त्रिकापाकः पुनर्नवामृतादारुदमूलजलाढके ६८ आर्द्रकस्यरसप्रस्थंगुडस्यचतुलांपचे
त् सुसिद्धेग्नौपचेद्वेलात्वक्चव्यंकार्षिकंपृथक् चूर्णीकृतंक्षिपेच्छीतेमधुनःकुडवंक्षिपेत् ले
हःपौनर्नवनामाशोकशूलनिषूदनः ७१ कासस्वासारुचिहरोबलवर्णाग्निवर्द्धनः इतिपुनर्न
वालेहः खर्ज्जूरंद्वादशपलंगुडस्यचपलाष्टकं पलानिसप्तखंडस्यशुंठ्याचैकंपलंतथा
पिप्पलीमरिचेचैवकर्षद्वित्रिप्रमाणतः ७२ सुगंधिप्रतिकर्षंचचव्यचित्रकयोःपिचुः सुसि

फा०४० द्वेन्निः क्षिपेत्तत्र द्रव्याण्यमूनि भक्षयेत् खर्जूरपाको बलकृत् क्षयकासनिवारणः कंपवातं च शूलं ह रस
१९ च स्वालकासनिवारणः बालानां पुष्टिजननो मेहप्रदरनाशनः क्षयरोगहरणो वृष्यः कामसंज
ननः परः ७६ इति खर्जूरपाकः पटवासप्रस्थमेकं क्षीरद्रोणे विपाचयेत् घृतप्रस्थसमायुक्तं
पाचयेन्मृदुवह्निना ७७ सांद्रीभूते क्षिपेत्तत्र प्रस्थार्द्धं मधु चैव हि खंडप्रस्थद्वयं चैव स्निग्धभांडे वि
निक्षिपेत् ७८ शृतेभूते क्षिपेत्तत्र चूर्णानीमानि यत्नतः चातुर्जातं लवंगानि पिप्पली च पुन
नेवा नागार्जुनी स्वयंगुप्ता गोक्षुरं पिचुमात्रकं मंजिष्ठा चाश्वगंधा च [illegible]मात्र पृथक् पृथक् ८०
श्वाकल्लकं तथा कर्चूरं कुडवं खंडे पलाष्टके निर्गुंडिके मुकं मूलं पलमात्रं प्रयोजयेत् नागवलासमेतं
च वागामृतं च समं तथा लोहं शूलं समं चैव त्रिचूर्णाशतावकं द्वयं ८२ धात्रीसलिलंगा क्षीरीपलार्द्धं च १९

प्रकल्पयेत् वालकं चंदनं मांसी कर्जूरं वंशलोचनं जातीफलं जातिपत्री केशरं रक्तचंदनं पलं
पात्रं च दातव्यं भक्षयामात्रया नरः श्वासं कासं तथा पांडु प्रमेहं चैव नाशयेत् योनिदोषं रजोदोषं
प्रदरं पंचधा तथा वहुमूत्रं भवेद्यस्य प्रणाश्यति न संशयः स्त्रीणां च कुरुते पुष्टिं वालानां चांगवृ
द्धिनम् ९६ वलवीर्य्यकरं पुंसां षड्वासं सदोत्तमं इति षड्वास पाकः प्रस्थं तु पिप्पलीचूर्णं क्षीरे
पलशतद्वये पचेन्मंदाग्निना धीमान् घृतप्रस्थेन संयुतं घनीभूते मधुनिभे सुगंधीनि विनिः
ना क्षिपेत् ९७ खंडप्रस्थत्रयं तस्मिन् प्रस्थार्द्धं मधु चैव च सुनिष्पन्ने च लेहे तु दद्याचूर्णानि दापयेत्
:चातुर्जातं पंचकोलं मरिचं तगरं तथा जातीफलं जातिपत्री देवपुष्पं च चोरकं आकल्लमेथिशोषं
चव्यंगरं जीरकद्वयं शतपुष्पा त्रिगुडिधान्यं विडंगं ताम्रमेव च ९८ सुवर्णमाक्षिकं लोहं प्रत्येकं तु

पा०व० पलार्द्धकं तुगा कर्पूरयोः शुक्लौ च्चूर्णीमेवांविनिःक्षिपेत् सुनिष्पन्नोवलेहस्तुः स्थाप्योवैशुभ २४
भाजने सदासेव्योनरैरनघोऽस्य पुर्मेधाग्निकांतिभिः शुक्रवृद्धिं करोत्याशु वाजीकरणमुत्तमं
२० वलीपलितनिर्मुक्तः पूर्णधातुःप्रजायते अनेनसेव्यमानेन स्त्रीशतंरमतेनरं सर्वरोगविनिर्मुक्तोदृ
ढकायोमहावली ९५ तेजोवृद्धिंकरोत्याशु कंदर्पोकांतरूपकः यथावलंनरैःसेव्या स्त्रीपुंभिर्वाल
वृद्धकैः ९६ अशीतेर्वातजान्रोगान्नाशयेद्दतिवेगतः तथाष्टादशकुष्टानि विंशानमेहमरोच
कं ९७ गुल्मंप्लीहंतथाश्वासं काशंचैनमकादिकं जीर्णज्वरंमूत्रकृच्छ्रंवृद्धिंप्रदरपांडुतां वातरक्तं
रक्तपित्तंतथाष्टावुदराणिच सर्व्वाधिमपस्मारमुन्मादंनाशयत्यसौ ९८ गुणान्नस्यान्वहुन्कुर्या
द्रोगात्तीवाविनाशयेत् नराणाममृतंत्वेतद्देवानांचयथासुधा १०० इति वृहत्पिप्पलीपाकः। २०

मुशल्यास्तुपलान्यष्टौ तुलार्द्धीरे विपाचयेत् सर्प्पिर्द्धिकुडवं देयं खंडं कर्षशतं तथा गुडं पलचतुष्कं
चमज्जात्रीणिपलत्रयं जातीफलं लवंगं च कुंकुमं च चामुर्वनं मांसीमर्कटबीजानि चात्रजान्तु
कटुत्रयं जातीपत्रकं दंतीच प्रत्येकं पिचुमात्रकं ३ त्रिकर्षमोदकं कुर्य्यादेकं भक्षयेन्नरः धातुक्षी
णं बलक्षीणं वीर्यक्षीणाग्निक्षीणकं ४ कासाश्वासारुचिपांडुदौर्बल्यं विषमज्वरे प्रमेहं मूत्रक
गात्रं त्वं वलितं पलितं तथा ५ वातजा व्याधयः सर्वे क्षयं यांत्यस्य सेवनात् सप्तध्वजोपि चैत
स्य सेवनाद्गुजते शतं ६ नारीरणप्रौढकं वर्ष्यमाना नगर्वजुषां भृशं मुशल्याविरयंपाको कांतिपुष्टिवि
वर्द्धनः ७ स्त्रीणां प्रसूतिकानां च हितोऽत्यंतं सुपुत्रदः वंध्यानामपि नारीणां सेवनान्नात्र संशयः
८ इति मुशलीपाकः नागरस्य पलान्यष्टौ धृतस्य कुडवं तथा क्षीरा ढकसमायुक्तं खंडस्यार्द्धशा

पा०व० तंपलं ९ कोषत्रिजातकंद्रव्यात्प्रत्येकंचपलंपलं भक्षयेद्दग्निवलंयथाऽऽमवातप्रशमनं एम
२१ धातुपुष्टिकरंपरं १० वलमांसमोजस्यंवलीपलितनाशनं इत्यामवातादौशुंठीपाकः
मेथिकायाः पलान्यष्टौशुंठ्याश्चाष्टपलानिच तयोश्चूर्णंपटेपूतं दुग्धेमहिषिनापचेत् दुग्धा
ढकयुगं गव्यंघृतमष्टपलेलीपेत् १२ ततावत्सुपचेद्यावद्द्रवेदनिघनापयः ततः पचेत्स्थैसेत्त
त्रदत्वादकमितांसितां ततः पाकेसुविज्ञातेज्वलनादवतारयेत् मरिचंपिप्पलीशुंठीकणामूलंसचि
त्रकं यवानीजीरकोधान्यंकारवीशतपुष्पिका १४ जातीफलंचैलत्वकचपत्रकंभद्रमुस्तकं शृंगमृ
ङ्गीयांत्पलमेतेषांसर्वेषांचपृथक्पृथक् चतुर्हंनागकेसरंमरिचंचचतुष्ककं एषांचूर्णंपरिक्षिप्यसम्यक्
संमिश्रयच्चारयेत् एतत्तुभेषजंप्रोक्तंमेथिकापाकसंज्ञिकं भक्षयेत्पलमात्रंतु तद्यथाग्निवलंतथा ॥ २१

आमवातंनिहंत्येतत्सर्वांश्चपवनामयान् १८ ज्वरांश्चविषमांहंतिपांडुरोगंसकामलं हंत्यु
न्मादमपस्मारंप्रमेहंत्र्यान्वातशोणितं अम्लपित्तंशीतपित्तंशिरःपीडाहृगामयं प्रदरंसूति
कारोगंहन्यादेतन्नसंशयः १९ वपुषःपुष्टिकृद्बल्यावीर्यवृद्धिकरंपरं इत्यामवातादौमेथीपा
कः पुरातंपीनमानायकूष्मांडस्यफलंदृढं तद्बीजाधारवीजत्वक्शिफास्त्यंसमाचरेत् तत
स्तस्यतुलांनीत्वापचेज्जलतुलीन्मते २० अतिसूक्ष्माणिखंडानिकृत्वातस्यतुलांपचेत् तस्मि
न्नीरेऽर्द्धशिष्टेतुपलतः शीतलीकृते २१ तानिकूष्मांडखंडानिपीडयद्दृढवाससा पलतस्त
ज्जलंनीत्वापुनःपाकायधारयेत् कूष्मांडंशोषयद्धर्मेताम्रपात्रेततःक्षिपेत् क्षिप्तानतव
तःप्रस्थंकूष्मांडंतेनभर्जयेत् मधुवर्णंतदालोक्यतज्जलंतत्रतिंक्षिपेत् सितायाश्चतुलां

पा०वै० ततक्षिप्त्वानलस्नेहवपचेत् सुपक्वेपिप्पलीशुंठीजीरकाणांदेयपलेपृथक् पृथक्पलार्द्धधान्या राम
कपत्रैलामरिचंत्वचं २६ चूर्णमेषांक्षिपत्तत्र घृतार्द्धं ततोऽमावयेत् एतत्पलमितंखादेदथवा
२२ ग्निबलंयथा खंडकूष्मांडलेहोऽयंरक्तपित्तंविनाशयेत् पित्तज्वरंतृषादाहं प्रदरं कृशतां
वमी २८ स्वरभेदंसहृद्रोगंकासंश्वासंक्षयंतथा नाशयत्येववृद्धेऽपिहरणांबलवर्द्धनं २९ इ
तिरक्तपित्ताधिकारेलघुखंडकूष्मांडावलेहः पुराणंपीनमाग्नेयकूष्मांडस्यफलंदृढं तद्विजाधार
बीजत्वक्शिरासूत्रंसमचरेत् ३० ततोऽतिसूक्ष्मखंडानिकृत्वातत्समतुलांपचेत् गोदुग्धस्य
युग्मेमंदाग्नौचालयेत्शनैः ३१ शर्करायास्तुलायुग्ममर्द्धंगोघृतंप्रस्थमात्रकं प्रस्थार्द्धंमा
क्षिकंचापिकुडवंनारिकेरकं ३२ प्रियालफलमज्जातंद्विपलंत्रिपुरीपलं क्षिपेदेकत्रविपचे २२

ल्लेहवत्साधु साधयेत् त्रिवक्रपक्कं समालोड्य ज्वलनादवतारयेत् कोष्णेन च क्षिपेद्देयांचू
र्णान् सुवदाम्यहं एकोऽलः शान्तपुष्पायाः अथ जीरो जवानिका गोक्षुरलरक्तः पथ्या कपिके
छुफलानि च ३५ सप्तमात्तकस्य सर्वेषामत्सयुग्मं पृथक् पृथक् धान्यकं पिप्पली मुस्ता मम्बगं
धाशतावरी तालमूली नागवल्ला वाल्लकं पत्रकं शटी जातीफलं लवंगं च मस्मैला त्वक् हरिद्वेलि
लिका भृंगाटकः सर्वपल॰॰मितं पृथक् चंदनं नागरं नागधात्री फलं चापिककं प्रत्येकं
पंचकं शर्करा च त्वाष्ठेता निनिःक्षिपेत् फलद्वयमुसीरस्य मधारा स्मोपलास्य च ३९।
पश्चात्स्थाप्यः अथ त्वेनभाजनेमरामयेनवे कूष्मांडस्यावलेहोयं भक्षितः पलमात्रया ४०
पथ्यावन्हिवलं चाथ भुक्ता रोगान्विनाशयेत् रक्तपित्तंशीतपित्तमम्लपित्तमरोचकं ४१

वन्हिमांद्यंतथादाहंनस्यांप्रदरमेवच रक्ताशोपित्तथाछर्दिपापांडुरोगंचकामलाम् ४२ उप राम
पा०व० दंशंविसर्प्पंचजीर्णंचविषमज्वरं लेहोयंपरमंश्रेष्ठोव्हरणोबलवर्द्धनः क्लीवत्वनाशनश्रेष्ठायेम
२२ हात्वाजीकरायगणीः इत्यपिखंडकुष्मांड शतावरीरिश्चत्हात्रुषोमुडतिकाफला ४४ तालमूलीच
गायत्रीत्रिफलाचत्वचस्तथा भार्गीपुष्करमूलंचपथकूपंचपलानिच ४५ जलद्रोणेविवक्तव्य
मष्टभागावशेषितं द्विव्योषधिहतस्यापिमाहिषेनहतस्यवा ४६ पलद्वादशकंदेयंरक्तलोह
स्यचूर्णितं खंडतुल्यंघृतंदेयंपलषोडशकंबुधैः पचेताम्रमयेपात्रेगुडपाकोमतोयथा प्रस्था
र्द्धंमधुनोदेयंशुभास्यजातकंत्वच शृंगीकृष्णाविडंगानिशुंठीजातीफलंपलं त्रिफलाधान्यकं
पत्रकद्वंमरिचकेशरं चूर्णंदत्वासुमाथितंस्निग्धभांडेनिधापयेत् यथाकालंप्रभुंजीतविडा २२

लपद्मालकं गव्यक्षीरानुपानं च ततो भुंजीत सात्म्यतः रक्तपीतं क्षयकासं पक्तिस्तुलं विशे
षतः ५१ वातरक्तं प्रमेहं च शीतपित्तं वमिं क्लमं श्वयथुं पांडुरोगं च कुष्ठं प्लीहोदरं तथा आना
हं मूत्रयं स्रावमस्रम्लपित्तं निहंति च चक्षुष्यं वृंहणं वृष्यं मंगल्यं प्रीतिवर्द्धनं ५३ श्रीकरं ला
घवकरं खंडखाद्यं प्रकीर्तितं ककारपूर्वकं यच्च मांसं चानूपसंभवं ५४ वर्जनीयं विशेषे
ण खंडखाद्यं समश्नता लोहं न रवदत्रापि पुटनादिक्रियव्यते न पुनर्माक्षिके रौव्यं खल्लयेव
हिमारसं दिव्यौषधमनःशिलाः तक्रलोहं गजवेलि इति लोके ५६ इति रक्तपित्तादौ खंडस्य
घं लोहं शतावरीमूलकल्कं कल्कात्क्षीरं चतुर्गुणं क्षीरतुल्यं घृतं गव्यं सितया कल्कतुल्यया
५७ शोषं श्लेष्मं पचेत्तेनुपलार्द्धं लेहयेत्सदा रक्तपित्तं हरेत्साम्लपित्तं क्षयं श्वासं च नाशयेत् ५८ इति

पा०पा० शतावरीपाकः पटापटोलदलचंदनधान्यधात्रीवासावरांगदलनागकणाभयाभि लेहःशि एम
नाद्यमधुभिः शिलयाचपिंडीहंत्यम्लपित्तवमनात्तचिदाहमोहं ५९ खालित्यमेहतिमिरव्र
२४ णान्मुकृदोषान्भुक्त्वानरः शततमामलकारसेन वध्योप्यनेनहिभवेतकरुणोरिरंसुर्वातात्प्रयान्न
रिवलमाप्नुविनायचत्र ६० इत्यम्लपित्तादौपाठायवलेहः कुडवंनारिकेरस्यसत्वंमद्दृषादियेवंते
श्वखंडकुडवंसर्वमेमेनचतुर्गुणं श्वालोड्यनारिकेरस्यजलेमद्वग्निनापचेत् नारिकेलजला
भावेनगोपयसितत्पचेत् धान्यकंपिप्पलीमूलंचानुज्ञातंविचूर्णयेत् प्रत्यकंहंकमात्रंमुशी
तेतस्मिन्विनिक्षिपेत् ६१ पलमात्रंतदश्नीयात्प्रत्यहंनरैः नारिकेरस्यखंडोयंपुंस्त्वनिद्र
बलप्रदः अम्लपित्तंरक्तपित्तंशूलंचपरिणामजं क्षयंप्रशमयेन्नित्यंशक्रदार्वनलोयथा ६५। २४

पलगव्यघृतं तेन नारिकेलभर्जनं इति नारिकेलपाकः प्रस्थचनारिकेरस्य सूक्ष्मं दृषदि
पेषितं निः कुलीकृत्य कुष्मांडखंडानामादकं ६६ पलं व्यघृतेनातदर्थं भर्जयेद्गव्ये घृते तु कु
डो वाग्निते ततस्तत्र क्षिपेच्चतुर्दं गोदुग्धं चाष्टकोन्मितं पचेत्सर्करा चैकत्र मृदुना वन्हिना भिष
क् सुपक्वे क्षीरलोतं च चूर्णीकृत्य विनिः क्षिपेत् सूक्ष्मैला धान्यकं धात्री द्विपथ्ये दो जलं दं जलं
उशीरं चंदनं द्राक्षा शृंगाटकं कसेरुकं लवंगत्वक्सकर्चूरं कर्षयुग्मं पृथक् पृथक् सर्वं संमिश्र
येदेतद्भाजने मृन्मयेन वे फलमात्रमिदं प्रातर्भक्षयेच्च यथानलं क्षयं क्षयपित्तिक्षिप्रशूले च पारि
णामजे ७१ नारिकेलजखंडोयं अश्विभ्यां भाषितः पुरा ओजो वर्णप्रदो वृष्यः पुंस्त्वनिद्रावलप्रदः ७२
कृत्याम्लपित्तनाशे हन्त्नालिकेरखंडः दशमूलकणा वन्हि कपिकच्छू लिविभूतकं कटफलं मरिचं चैव

पा०व० पिप्पलीमूलसंयुतं रक्तरोहितकादंतीद्राक्षाजाजीनिशाद्वयं धात्रीजंतुघ्नशिखरीभृंगाद्वारु एम
पुनर्नवा ७४ धान्यकंदेवकुसुमंराजवृक्षत्त्रिकंटकं वृध्दारकुवेराचौमूलंवीरणाकोद्रवं ७५
एतेषांपलयुग्मंतुभेषजानांपृथक्पृथक् आढकंचैवपथ्यानांजलद्रोणेपचेद्भिषक् ७६ सु
२४ स्विन्नाश्चयदापथ्यामधुमध्येविनिःक्षिपेत् गुरूपदेशाद्विधिवत्त्रिदिनेचततःपरं पुनःक्षिपे
त्संचदिनेतथाचदशवासरं नीरसोभाण्डपात्रपश्चात्कुम्भाण्डेसंनिधापयेत् ७८ विमलेसुदृढे
क्षौद्रपरिपूर्णेचयत्नतः चातुर्ज्जातकचूर्णानांप्रत्युपूर्णमच्छपलोन्मितं ७९ पश्चात्पूर्वोक्तभांडेतु
क्षिपेद्बुद्धिपरायणः धन्वंतरिकृतोयोगोलोकानांहितकाम्यया ८० भक्षयेद्योनरोनित्यंरोगाः
नश्यंतिसर्वतः श्वासंकासंक्षयंचैवछर्दिमेहंमंदाग्निं गुल्मरोगंतथात्यामहृद्विवाम्हिसाधनं २५

सकृन्प्लीहोदराणांच वृद्धिंच विषमज्वरं ९२ मूत्रकृच्छ्रप्रमेहं च वामारक्तं तुंदकरां रजं च वातसंभू
तांतथा वध्रगुदोद्भवं रक्तपित्तं श्लेष्मपित्तं सिध्मदद्रूविचर्च्चिकाः कुष्ठमर्शस्तथायास्मारं पांडुरोगं
सकामलं ९४ मधुपक्वेति विख्याता लोकानां हितकाम्यया सेवते यो नरो नित्यं पूर्वोक्तान्नैव प
श्यति ९५ इति मधुपक्वहरीतकी विधिः पथ्यासारोखकन्ना ह्रीविल्वयवगोक्षुरकोरुवृहछि
न्नोद्भवा तुषजलैर्मधुनावलीढा वक्कल्य विक्रमति शूलमसृग्विमिश्रमामं निसारमपहंतिह
तिकायां ९६ इति लघुमधुपक्वप्रया दशमूलकषायस्य के लेपथ्याशतं पचेत् तुलाद्वयं गुडंदद्या
द्योषस्तारं च तत्पलं त्रिजातकं सुवर्णाशे प्रस्थार्द्धं मधुनोहिमे दशमूलहरीतकां शोफघ्न घृतिसदृ
स्मरान् ९७ ज्वररोचकमेदर्शः कुष्ठपांडुहृद्गापयान् इति शोफारे दशमूलहरीतकी त्रिकटुत्रिफला

पा०३० छत्ताज्ञारकहृद्यधान्यकं कट्फलंपौष्करंशृंगीयवानीसैंधवंविडं तालीसंकेशरंपत्रंत्वगेलाचपलं एम
तथा जातीकोशंलवंगंचमुराकर्पूरंचंदनं पाठंन्येतानिचूर्णानितावत्येवगुमेथिका ५० सचूर्णं
२६ गुटिकाकार्य्यापुराणगुडेनतु घृतेनमधुनाकिंचित्खादेदग्निबलंयथा अग्निसंधुक्षनंदीसंमेदःस्था
मेमहौषधं स्त्रीणांवपतितोगाढोस्यानांतालफलोपमौ हृष्टिप्रसादनश्चैवनारीणामुदयप्रदः ॥
प्रोक्तोगहननाथेनमेथिकामोदकःशुभः ५१ इतिमेथीमोदकः जीरकंहवुषाधान्यंशताव्हावदराणिच
पाठाजीराजिकाहिंगुपत्रिकाकासमर्दकं ५२ पिप्पलीपिप्पलीमूलमजमोदासुवाफिका चित्रकंचपलां
शानितथाधान्यंचतुःपलं कशेरुनागरंकुष्टंतथादीप्यकमेवच गुडस्यचशतंदद्याद्घृतप्रस्थंतथैवच
५३ क्षीरप्रस्थसमायुक्तंशनैर्मृद्वग्निनापचेत् पंचजीरकइत्येषःसूतिकानांप्रशस्यते गर्भार्थीनां २६

नं। नारीरोगगर्भदोषावातनाशनः विंशतिर्याप्रदोषोत्थैः कासंश्वासंक्षयंतथा हलीमकंपांडुरोगंरोगं
ध्वंमूत्रकृच्छ्रतां हंतिपीनोन्नतकुचाः पद्मपत्रायतेक्षणाः ४९ उपयोगान्निषेव्योनित्यमलक्ष्मीमल
वर्जिताः ४०० इतिपंचजीरकपाकः जातीरोगाः क्षिनस्यंतिनश्यंतिकदाचन त्रिफलायाः कषा
येणप्रातर्नयनधावनात् १ नेत्ररोगेहरिद्रायाः पलानष्टौप्र दुग्धपलेहविषस्तथा खंडद्विप्रस्थ
संयुक्तं क्षीरस्यार्धसंतं तथा २ व्योषंत्रिजातकंचैवत्रिवृत्तुस्तंतथैववच जीरकंचविडंगंचदेवदारुच
पाचकं ३ एतानिसमभागानिचूर्णयित्वापलानिच प्रक्षिप्यविपचेत्तावद्यावद्दर्वीप्रलेपनं ४ तद्य
थाग्निबलंखादेत्कुष्ठवेगंव्यपोहति कंडुविस्फोटदद्रूणां नाशनंपरमौषधं ५ अर्शांसिषट्प्रका
राणिरक्तपित्तंसुदारुणं अम्लपित्तंनिहंत्याशु पांडुरोगंहलीमकं ६ अश्विभ्यांनिर्मितंश्रेष्ठं हरिद्रा

खंडमुत्तमं इतिहरिद्राखंडं अथाम्रपाकः पक्वचूतरसोद्रोणः यावःस्याच्छुध्दखंडकः घृतमर्ध राम
न्नासेरा प्रोऽयंचतुर्थांसंचनागरं मदर्धमरिचंदेयंतदर्धापिप्पलीमता तोयंखंडसमंदेयंसर्वमेक
त्रकारयेत् पचेत्तुमन्मयेभांडेकाष्ठदर्व्याप्रचालयेत् चूर्णान्येषांक्षिपेत्पक्वे जातीफललवंगकं
ग्रंथिकंमुस्तकंचव्याधान्यंजीरकंद्वयं १० तुचीभकेसरंत्वक्चतालीसंपृथक् सिद्धेशीतेचम
धुनःप्रस्थंतत्सर्वमेकतः सम्मेलीयपंडवत्कृत्वाशुभेभांडेनिधापयेत् भोजनःदावदःखादेत्यत्वमा
त्रप्रमानकः हंतिरोचकमत्युग्रंस्वासंकासंततःक्षयं पीनसंचप्रतिश्यायंक्षीहानंयकृदामयं अम्ल
पित्तासृक्पित्तंचतालुनाशंस्वराामयं सर्वदुर्नामरोगंचपांडुरोगंचकामुकां १४ हृद्रोगंचशिरःशूल
मानाहमतिदारुणां कटुशीतपित्तंचप्रणाशयतिवेगतः संसेव्यमेषजंह्येतद्वृद्धोपितरुणायते २८

ह्रीरंसर्वैगुणोपेतंशतायुष्यमनामयं मृतगर्भा च या नारी या च गर्भोपघातिनि सापि सूते सुतंस
द्गुनारायणपरायणं १७ वंध्यापि लभते पुत्रं वृद्धोपि तरुणो भजेत् तुरंगइव संहृष्टो मत्तवारणवि
क्रमः १८ गच्छेत्कंदर्पघोरांगवेगाकुलस्त्रियः शतं चाश्वसहस्रं वा मेधायुक्तः सुरूपवान् सदा
सेवजसंसेवी भवेन्मातंगविक्रमः खंडाम्लकमिति प्रोक्तं भार्गवाय स्वयंभुवा २० वृष्यं च मेध्य
मायुष्यं सर्वपापप्रणाशनं ग्रहयक्षपिशाचाश्च अपस्मारघ्नमुत्तमं २१ वल्यं रसायनं श्रेष्ठं
श्रीखंडाम्लसंज्ञकम् इतिखंडाम्लपाकः त्रिकटुत्रिफलाजातीफलं पत्रीलवंगकं त्वगेला
त्रिंशमं चूर्णाच्चूर्णार्धं विजयां क्षिपेत् सर्वेभ्यो द्विगुणं स्वेतां मिश्रयेन्मधुनाज्यतः २३ कर्ष
कर्षप्रमाणां तु गुटिकां कारयेत्सुधीः प्रातः खादेद्धरस्थस्त्वेन्निशायां कामवृद्धये २४ दुग्धतां

वृलग्याकृपश्वा हीर्यस्तंभः प्रजायते श्वासे क्षये प्रमेहे च पूजिता च रसायनी लघुकामेश्वरस्ये राम
यंगुटी गोरक्षनिर्मिता इति लघुकामेश्वरो मोदकः गुडूचीखंडशः कृत्वा कुट्टयित्वा ससू
क्ष्मं कृत्वा वहृदम् सुवस्त्रे जलयोगेन स्रावयेत्तच्छनैः शनैः निर्मलीकृत्य तत्तोयं स्वच्छं मृद्धजले
क्षिपेत् २७ अथ स्थितं तत् घनीभूतं छायाशुष्कं विधाय च शुभ्रशंखनिभं चूर्णं गुडूच्यास्ते २८ ।
उशीरं बालकं पद्मकं कुष्ठं धात्री च मोचशाली एलाहरेणुकं द्राक्षा कुंकुमं नागकेशरं २९ पद्मकंदं च
कर्पूरं चंदनद्वयमिश्रितं व्योषं च मधुजालं च वाजिगंधा शतावरी ३० गोक्षुरं कर्कटीबीजं
जातीफलं कोलचोरकं रसाभ्रवंगलोहैश्च संमिश्रं कारयेद्बुधः ३१ एतानि समभागानि द्विगुणा
मृतशर्करा अमृतशर्करा गुडूचीसत्त्वं मत्स्यंडाज्यमधुपेतं भक्षयेत्प्रातरुत्थितः क्षयं च रक्तपि २९

नंचपांडुदाहमसृग्दरं मूत्राघातंमूत्रकृछ्रं वातकुंडलिकांतथा प्रमेहान्दरगान्सोमरोगचै
वतथावध्यं जीर्णज्वरादिकांश्चैवनिहन्यात्सत्वमोदकः ३४ वल्योवृष्यतरोमेध्योजराव्याधिवि
नाशकः देवानाममृतंयद्वन्मनुष्याणांतथैवसः गुडूचीसत्वपिंडोयंसप्तर्ष्यादिभिसेवितः संवत्सर
प्रयोगोऽस्यह्युत्तमः परिकीर्तितः षण्मासिकस्तुमध्योस्याद्दोषाहीनफलाः स्मृताः पथ्यंगोधू
मशाल्येनमुद्गाढकिमसूरिकाः ३७ शाकंत्वदोषलेशंस्याद्धारामल्लीदिव्यजेद्बुधः दुग्धंचशर्करं
सेव्यंस्वादुसुल्पंत्यगोदधि ३८ इतिगुडूचीमोदकः मुशलीकंदचूर्णंतुक्षीरेषड्गुणितेपचेत्
प्रस्थंचनवनीतस्यचूर्णंमेषांपृथक्पलं ३९ व्योषंत्रिजातंहवुषाशताकाशतमूलिका अजा
जीजीवकश्चैवचित्रकोगजपिप्पली ४० यवानीग्रंथिकंधात्रीशठीगोक्षुरधान्यकं अश्वगंधाम

पा०४० मथामेथाः सिंधुशोषोलवंगकं जातीफलजातीपत्रीनागकेशरकंदुरं वलाचातिवलानागु एम
वलमर्कटवीजकं अश्वगंधाशाल्मलिनिर्य्यासः शृंगाटांबुजवीजकं त्वक्क्षीरिकावालकंचकंको
२९ लाक्कल्लकंहिमं लुंचितानातिलानान्तु प्रस्थार्द्धमिहयोजयेत् भस्मसूतंपलार्द्धंतुपल
मभ्रकंलोहयो ८४ सर्वैर्द्विगुणखंडस्यपाकंकृत्वाप्रयोजयेत् भैषज्यपानेंगरसंसर्वंवटीःकु
र्य्याद्विचक्षणः ८५ अक्षमुष्टिमितांस्तास्तुशुभेहनिविचक्षणः ईष्टदेवंसमभ्यर्च्चखादेदेका
महाप्रत्ये ततःकिंचित्पयःपेयंखादेद्दढकमुत्तमं मंदाग्निगुल्ममेहार्शःश्वासकाशज्वराहत्
यात् कामलांपांडुरोगंचमूत्रकृच्छ्रंचदारुणं वातरोगपित्तरोगंकफरोगंतथैवच ८६ खा
जरंचप्रदरंस्त्रीणांशुक्रदोषमसृग्सृतं ओजोदोषमूत्रकृच्छ्रमाघातेनसम्पूरी मेहदोषंतथानाहं २९

काश्मर्यमाषबल्यमुल्वणं वातरक्तं च हन्त्ययं ॥ मुशलीकंदलेहकः ५० अश्विनकृत्कांतिकृत्तेजोवृद्धि-
कृत्कामवृद्धिकृत् अश्विभ्यां निर्मितो योगो वलीपलितनाशनः क्षीणशुक्रान्नरान्स्त्रु नारीश्च
क्षीणवीर्यकाः तालमूलीयं वलेहोयं निर्मितो धरणीतले ५२ नास्त्यनेन समो योगो विशेषाच्छुक्र-
वर्द्धने इति तालमूलीकदावलेहः खारिकं द्वयसेरं गोदुग्धस्य चतुराढकं कुडवं गोघृतं चे-
व शर्करा समभागिका जातके द्वयविडंगानि चातुर्जातं सूचूर्णितं स्वर्णं वंगं मृतं ताम्रं कर्पूरं कन-
कमुकं पलमानं पुरातनं अभ्रीरं लोहसारकं सत्वं गुडूच्याः शैलेयं सूक्ष्मचूर्णानि मिश्रयेत् वात-
पित्ते रक्तपित्ते हृत्तदाह विशेषतः ५९ धातुक्षये च मंदाग्नौ सर्वव्याधौ सुदुस्तरे इति खारिकपाकः ॥
प्रस्थार्द्धे देवकुसुमं गवां दुग्धं तथाढकं घृतं कुडवार्द्धं संयुक्तं शर्करा प्रस्थमेव च शनैर्मंदाग्निना पाक

पा०५० यं चूर्णानीमानि योजयेत् नीलोत्पलं पलमितं त्वगेलापत्रकेशरं कर्षांशं रसकर्पूरं ममगंतग एम
र्दसमं रोगानां समनं श्लेनत जर्जरीकृतवर्ष्म रणं राजयक्ष्माम हाश्वासं कासं पंचविधं तथा ६० व
३० लीपलितमन्यच्च रोगजातं व्यपोहति इति लवंगपाकः कंकोलोथ हरेलिका गजवला वाला
वरें दीवरी वायमा वत्सकवीजवारगा कणा विश्वोपकुल्पो वरां वीजानि त्रिपुसीत्रिकंटकक
गा खेमडे ह्लाणां तथा मज्जानो वदरी विभीतकशिवाधात्री पिप्पलोद्भवा तालीशं शिवकं दलाय
तलतरंगांगेरुकीवीजकं श्रृंगाधान्यक चित्रकं सुलभं हरिशटी मेथिका ६२ दीर्घायुर्वेषमोथ
मेदसुमहामेदा च काकोलिका त हल्लीरकरया वसो निगनिगदिता वृद्धिस्तथा ऋद्धिका शाल
कद्वय राजिका ह्रुषण्थक जीरजमोद ह्रयं माषिश्रो बम्प्रालीमांसी सकंसामिसि ६३ जाती ३०

पत्रलवंगमर्ककरभः कास्मीरकं दाडिमं चातुर्ज्जातकलोरिका कुमुदिका जातीफलं जाति
का द्राक्षा खर्जूरवल्कलं मदनकं शृंगाटश्च भ्राष्टं जंबूपद्मकपुष्करा कदली केशीश्वगं
धास्तिलामाषाः शाल्मलिजिवीजवल्कलरसा मूलं च पोत्रं नवं कर्षांसं विजया तुलार्द्धमुल
पादेयाषशुनंशका ॥ ६७ स्मरसकभुजंगास्तारतप्यं च वंगं गगनतरणिसारा वैदग्धरस्याः उषा
ताः द्विगुणितसितमेतच्चूर्णगोलं विदध्यात् तदनु मधुहविर्भ्यां प्राप्य पेयं पयोऽनु ॥ ६८ यस्मा।
गाम्लहृत्पार्श्वगंडरुदकजामानाहदहनोदराग्गुल्मादानलमांद्यदीर्घकासश्वासापस्मारमेहाश्म
रीशूलं श्वासमरोचकं ज्वरमुरोरोगं कृमिंकामलां पाण्डुत्वं च हलीमकं च जयति श्रीमानयं ली
लया ॥ ६९ रेतः स्त्रीरमणे करोति मदनोन्मादेन मेदानलं कुर्यात् गुर्वसन्नस्य रोगशमनं पुष्टि

पा०व० प्रदंकामिनीनां पारींद्रंच पराक्रमेण तुरंगं वेगेन तारापतिं कान्त्या च द्विरदं बलेन शिखिनं ९५
नादेन बुध्या बुधं नाशत्याव धरीकरोति वपुषा लावण्यलक्ष्मीजुषा श्रीकामेश्वरमेवया
३१ जनवया श्रुत्येति जनप्रियं ९७ इति मल्लकामेश्वरो मोदकः एतेषां गुरुकाम्रफलईतिसं
ज्ञांवदंति इति श्रीसौराष्ट्रदेशोद्भवसारस्वतकुलावतंसाउपाध्यायविरचिते आयुर्वेदप्रका
का शेपाकावलिनामाध्यायः समाप्तः शुभंभूयात् संवत् १९२० फाल्गुणशुक्ल १२ श्रीरामायनमः

120
2

३१